

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

ПОГОДЖЕНО

Декан факультету

_____ **Ігор БОЛБОТ**

«___» _____ 2026 р.

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри економічної
кібернетики

_____ **Наталія РОГОЗА**

«___» _____ 2026 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**«Аналіз трансформації міграційних потоків в Україні у зв'язку з
пандемією та воєнним станом»**

Спеціальність

051 «Економіка»

Освітня програма

«Економічна кібернетика»

Програма підготовки

освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

К.е.н., доцент _____

Наталія КЛИМЕНКО

Керівник бакалаврської

кваліфікаційної роботи, к.е.н., доц. _____

Людмила ГАЛАЄВА

Виконала:

Валентина ГРЕЧАНЮК

КИЇВ - 2026

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
ФАКУЛЬТЕТ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

**ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
економічної кібернетики**

доц., к. е. н. _____ **Наталія РОГОЗА**
“ ” _____ 2025 р.

**ЗАВДАННЯ
до виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи
студентки Гречанюк Валентини Романівни**

Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економічна кібернетика»

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи «Аналіз трансформації міграційних потоків в Україні у зв'язку з пандемією та воєнним станом»
затверджена наказом ректора НУБіП України від «05» грудня 2025 року № 3008 «С».

Термін подання завершеної роботи на кафедру - 27.05.2026 р.

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи - дані Держкомстату України, аналітичних on-line платформ та відкритих джерел.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні основи та аналіз міграційних потоків в Україні.
2. Математико-статистичний аналіз динаміки міграційних потоків.
3. Напрями удосконалення функціонування міграційних процесів в Україні.

Дата видачі завдання «08» грудня 2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи -

к.е.н. доц. _____ **Людмила ГАЛАСВА**

Завдання взяв до виконання _____ **Валентина ГРЕЧАНЮК**

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ	9
1.1. Поняття міграції та її види	9
1.2. Вплив пандемії COVID-19 на міграційні процеси	12
1.3. Вплив війни на міграцію та демографічну ситуацію в Україні	15
РОЗДІЛ 2. МАТЕМАТИКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ	21
2.1. Динаміка соціально-економічних показників та міграційних процесів в Україні	21
2.2. Кореляційний аналіз міграційних потоків та їх впливу на ВВП України .	29
2.3. Регресійний аналіз впливу міграції на ВВП України.	32
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ	40
3.1. Прогноз динаміки міграційних потоків в Україні	40
3.2. Ефективність державної політики у сфері міграційної політики України .	45
3.3. Напрями удосконалення державної міграційної політики України	48
ВИСНОВКИ	54

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах міграційні процеси є одним із ключових факторів, що впливають на соціально-економічний розвиток держави, демографічну структуру населення та функціонування ринку праці. Для України проблема міграції стала особливо актуальною через сукупність кризових факторів, які виникли протягом останніх років.

Важливим передумовним фактором сучасних міграційних процесів стали події, що розпочалися у 2014 році після Російської анексії Криму та початку війни на сході України. Унаслідок бойових дій на сході країни значна кількість населення була змушена залишити свої місця проживання та переміститися до інших регіонів України або виїхати за кордон. Це призвело до появи великої кількості внутрішньо переміщених осіб та стало початком суттєвих змін у структурі міграційних потоків держави.

Поширення пандемії COVID-19 у 2020 році також суттєво змінило характер міжнародної та внутрішньої мобільності населення. Закриття кордонів, обмеження на пересування та економічний спад призвели до скорочення трудової міграції, повернення частини українських працівників з-за кордону та трансформації напрямків трудової діяльності.

Подальший різкий вплив на міграційні процеси мав початок повномасштабної війни після російського вторгнення в Україну 2022 року, що спричинило масове переміщення населення. Значна частина громадян була змушена покинути свої домівки та переміститися в інші регіони України або виїхати за кордон. У результаті сформувалися масштабні потоки внутрішньо переміщених осіб та зовнішньої вимушеної міграції. Ці процеси мають значний вплив на демографічну ситуацію, структуру зайнятості, економічний розвиток країни та формування державної міграційної політики.

Саме тому дослідження міграційних потоків України в умовах пандемії та воєнного стану є надзвичайно актуальним і важливим для оцінки сучасних

тенденцій, визначення соціально-економічних наслідків та розробки ефективних механізмів регулювання міграційних процесів.

Отже, актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного аналізу змін у міграційних потоках України під впливом глобальних і внутрішніх кризових явищ та визначення їхнього впливу на подальший розвиток держави.

Наукові дослідження. Проблематика міграційних потоків є предметом дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні та прикладні аспекти міграційних процесів, їх причини, наслідки та особливості трансформації в умовах глобальних викликів висвітлені у працях таких учених, як О. Малиновська, Е. Лі, С. Кастлс, М. Тодаро та інші.

У наукових дослідженнях значна увага приділяється вивченню факторів формування міграційних потоків, зокрема економічних, соціальних, демографічних і політичних. Особливе місце займають роботи, присвячені аналізу впливу кризових явищ, таких як пандемія COVID-19 та війна, на інтенсивність, напрямки та структуру міграції.

Сучасні дослідження також орієнтовані на застосування економіко-математичних методів і моделей для аналізу та прогнозування міграційних потоків, що дозволяє більш точно оцінити тенденції їх розвитку та можливі наслідки для країни.

Разом з тим, незважаючи на значну кількість наукових праць, питання комплексного аналізу трансформації міграційних потоків в Україні в умовах одночасного впливу пандемії та війни потребує подальшого дослідження, що й обумовлює актуальність обраної теми.

Мета дослідження. Метою роботи є аналіз трансформації міграційних потоків в Україні під впливом пандемії COVID-19 та війни, визначення основних тенденцій, закономірностей та факторів цих змін, а також розробка економіко-математичних моделей і практичних рекомендацій щодо регулювання міграційних процесів.

Завдання дослідження. Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких завдань:

1. Проаналізувати теоретичні підходи до вивчення міграційних потоків;
2. Виявити основні фактори, що впливають на зміну напрямів та масштабів міграції;
3. Дослідити динаміку міграційних потоків в Україні у допандемічний період;
4. Оцінити вплив пандемії COVID-19 на трансформацію міграційних потоків;
5. Дослідити вплив війни на структуру та масштаби міграції;
6. Здійснити економіко-математичний аналіз і побудувати модель прогнозування міграційних потоків;
7. Розробити практичні рекомендації щодо ефективного регулювання міграційних процесів в Україні.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження є міграційні потоки населення в Україні, їх масштаби, напрями та структура, а також зміни, що відбуваються під впливом пандемії COVID-19 та війни.

Предмет дослідження. Предметом дослідження сукупність теоретичних та практичних аспектів аналізу трансформації міграційних потоків в Україні у зв'язку з пандемією COVID-19 та воєнним станом, зокрема їх масштаби, напрями, структура та динаміка змін. Особлива увага приділяється аналізу факторів, що визначають зміни міграційних потоків, економіко-математичним моделям оцінки цих змін, а також прогнозуванню подальших тенденцій міграції.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, що забезпечили всебічний аналіз міграційних процесів в Україні в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану. Теоретичною основою бакалаврської кваліфікаційної роботи стали методи аналізу і синтезу, узагальнення, порівняння та системного підходу, які застосовувалися для вивчення наукових підходів до трактування міграції та оцінки її впливу на демографічну й соціально-економічну ситуацію.

Для оцінювання сучасного стану міграційних процесів використовувалися статистичні методи аналізу даних Державної служби статистики України, міжнародних організацій та аналітичних центрів.

У роботі застосовано економіко-математичні методи, зокрема методи динамічного аналізу, структурного аналізу, табличного та графічного представлення інформації. Для виявлення тенденцій зміни міграційних потоків і демографічних показників використовувалися елементи прогнозування та моделювання соціально-економічних процесів.

Інформаційною базою дослідження стали офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, матеріали міжнародних організацій, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, аналітичні звіти та електронні ресурси.

Апробація. Основні результати дослідження були представлені під час участі автора в науково-практичних конференціях студентів та молодих науковців, присвячених актуальним проблемам соціально-економічного розвитку, демографічної політики та цифрової трансформації економіки, зокрема VII Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Теоретичні та прикладні аспекти розробки комп'ютерних систем '2026».

Публікації. За результатами проведеного дослідження підготовлено тези доповіді на тему «Аналіз трансформації міграційних потоків в Україні у зв'язку з пандемією та воєнним станом», обсягом 0,25 д.а.

Структура та обсяг бакалаврської кваліфікаційної роботи відповідають вимогам до кваліфікаційних робіт першого (бакалаврського) рівня вищої освіти та включають вступ, три розділи, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг становить 60 сторінки, робота містить 12 таблиць і 10 рисунків. Список використаних джерел налічує 30 найменувань. Зміст роботи логічно структурує теоретичні, аналітичні та прикладні аспекти аналізу трансформації міграційних потоків в Україні у зв'язку з пандемією та воєнним станом.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА АНАЛІЗ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ

1.1. Поняття міграції та її види

Міграція населення - це процес територіального переміщення людей, який супроводжується зміною місця проживання на певний період або назавжди. Вона відображає соціально-економічний стан суспільства, рівень добробуту населення, наявність можливостей працевлаштування та умови життя. Згідно з визначенням Державної служби статистики України, міграція є переміщенням осіб через адміністративні кордони з метою зміни місця проживання, що може бути постійним чи тимчасовим [5].

У сучасній демографічній науці механізм формування міграційних потоків традиційно пояснюється через класичну концепцію «виштовхування та притягування» (push and pull factors). Фактори виштовхування (push) формуються в країні походження і включають бідність, високий рівень безробіття, політичну нестабільність або загрози безпеці, що змушує населення залишати рідні домівки.

Натомість фактори притягування (pull) діють у приймаючих країнах, пропонуючи вищі стандарти життя, економічну стабільність, розвинений ринок праці та безпечне середовище. Баланс між цими факторами визначає не лише інтенсивність міграції, а й її якісний та професійно-кваліфікаційний склад [8].

Міграція виконує важливу роль у формуванні демографічної структури населення, оскільки впливає на відтворення трудових ресурсів, урбанізацію, рівень зайнятості та соціально-економічний розвиток регіонів. Згідно з науковими підходами до класифікації, види міграції можуть визначатися за різними критеріями, проте для потреб цього дослідження виділимо три основні групи міграційних процесів: внутрішню, зовнішню та сезонну міграцію (рис.1.1).

Рис. 1.1. Види міграції населення

Джерело: розробка автора

Внутрішня міграція - переміщення населення в межах однієї держави (між областями, містами або сільськими територіями). Вона часто пов'язана з пошуком роботи, зміною умов проживання, навчанням або сімейними обставинами.

- Внутрішня міграція може бути постійною або тимчасовою залежно від тривалості переїзду.
- Зовнішня міграція - переміщення людей за межі держави з метою тимчасового перебування або постійного проживання. До її складу входять:
 - еміграція - виїзд громадян із країни;
 - імміграція - в'їзд іноземних громадян в країну.

Зовнішня міграція часто обумовлена економічними факторами (вища заробітна плата, кращі умови життя), але також може бути наслідком політичних та безпекових ризиків.

Варто зазначити, що за характером волевиявлення осіб міграція чітко поділяється на добровільну та вимушену. Якщо добровільна міграція здебільшого мотивована економічними чи особистими чинниками (покращення добробуту, кар'єрне зростання), то вимушена міграція є наслідком екстремальних зовнішніх обставин, таких як збройні конфлікти, техногенні катастрофи або масові порушення прав людини.

У міжнародній практиці особи, що здійснюють вимушене переміщення через кордон, отримують статус біженців або осіб під тимчасовим захистом, тоді

як вимушені переселенці в межах власної країни класифікуються як внутрішньо переміщені особи (ВПО) [6].

Крім того, в умовах глобалізації особливого значення набуває класифікація міграції за правовою ознакою – на легальну (законну) та нелегальну. Остання виникає тоді, коли іноземці в'їжджають до країни або перебувають на її території з порушенням чинного законодавства, що суттєво ускладнює статистичний облік міграційних хвиль та створює додаткове навантаження на систему національної безпеки [14].

- Сезонна міграція – це короточасне переселення населення на визначений проміжок часу, яке здебільшого пов'язане з виконанням сезонних робіт, діяльністю у сфері туризму, сільського господарства або тимчасовим працевлаштуванням. Після закінчення періоду роботи люди, як правило, повертаються до свого постійного місця проживання (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Узагальнені види міграції населення

Вид міграції	Характеристика	Приклади прояву
Внутрішня міграція	Переміщення в межах країни між регіонами, містами чи селами	Переїзд з Донбасу до Львова; зміна місця проживання через роботу або навчання
Зовнішня міграція	Переміщення громадян за кордон або в'їзд іноземців у країну	Виїзд українців на роботу до Польщі; імміграція іноземних студентів
Сезонна міграція	Тимчасові переміщення, пов'язані з роботою чи сезонним підзаробітком	Робота у сільському господарстві ЄС на літо; сезонний туризм

Джерело: розробка автора

Міграція населення виступає одним із ключових соціально-економічних явищ, яке суттєво впливає на демографічні процеси, ринок праці та розвиток окремих територій. Розрізняють внутрішню, зовнішню та сезонну міграцію, кожна з яких характеризується власними причинами й особливостями, що формуються під впливом економічних, політичних і соціальних чинників. Дослідження міграційних процесів дає можливість визначити їхній вплив на рівень зайнятості населення, урбанізаційні тенденції та загальний добробут суспільства[9].

Таким чином, міграція населення являє собою складне суспільно-економічне явище, яке характеризує рівень розвитку країни, стан економіки та умови життя населення. Вона проявляється у різних формах переміщення людей, зокрема у внутрішній, зовнішній та сезонній міграції, кожна з яких має свої особливості, причини виникнення та наслідки для суспільства.

На інтенсивність і напрями міграційних потоків впливають економічні, політичні, соціальні та безпекові фактори, а також сучасні глобалізаційні процеси. Аналіз міграційних процесів дає змогу визначити їхній вплив на демографічну структуру населення, забезпечення трудовими ресурсами та рівень соціально-економічного розвитку держави. Саме тому дослідження міграції є важливим елементом формування ефективної державної політики у сфері регулювання переміщення населення[22].

1.2. Вплив пандемії COVID-19 на міграційні процеси

Поширення пандемії COVID-19, яке розпочалося наприкінці 2019 року, спричинило масштабні зміни у світових соціально-економічних і демографічних процесах. Через запровадження карантинів, обмеження міжнародного сполучення та закриття державних кордонів мобільність населення значно знизилася, що суттєво вплинуло на іграційні процеси. У цей період міграція

населення втратила свою активність, а структура міграційних потоків зазнала помітних змін як між країнами, так і всередині держав.

У перші місяці пандемії більшість держав світу повністю або частково закрили кордони, що спричинило повернення значної кількості трудових мігрантів на батьківщину. За даними ООН, у 2020 році міжнародна мобільність зменшилася на 27%, що стало найбільшим спадом за останні десятиліття [30]. Для України це означало суттєве скорочення виїзної трудової міграції та паралельне зростання внутрішніх переміщень, пов'язаних з пошуком роботи у межах країни.

Водночас COVID-19 стимулював розвиток нових форм зайнятості. Значна частина населення перейшла на дистанційну роботу, що дозволило працювати у міжнародних компаніях без фізичного переміщення. Це сприяло зниженню потреби у трудовій міграції та створенню умов для повернення фахівців додому. Науковці відзначають, що пандемія прискорила цифровізацію ринку праці й започаткувала новий формат «міграції без переміщення», коли люди працюють за кордон, залишаючись у своїй країні [10].

Трансформація зайнятості в період пандемії також зумовила появу та інституціоналізацію новітнього типу міграційної поведінки висококваліфікованих фахівців – «цифрового номадизму» (digital nomadism). Завдяки легалізації дистанційної форми праці у глобальному масштабі, значна частина ІТ-спеціалістів, аналітиків та представників креативних індустрій отримала можливість вільно обирати країну проживання незалежно від фізичного розташування офісу роботодавця.

Це призвело до посилення конкуренції між державами за залучення таких осіб через впровадження спеціальних візових режимів, що суттєво змінило структуру традиційної інтелектуальної міграції (так званого «витоку мізків»), перетворивши її на гнучкий процес міжнародної циркуляції людського капіталу [27].

Серед негативних наслідків - зростання безробіття, скорочення сезонних робіт за кордоном і погіршення добробуту домогосподарств, які залежали від

грошових переказів мігрантів. За оцінками Світового банку, у 2020 році обсяг приватних грошових переказів до країн Європи та Центральної Азії впав на 9%, що безпосередньо вплинуло на економічну ситуацію в Україні, де такі надходження є вагомим джерелом доходів для населення.

Окрім суто економічних чинників, епідеміологічна криза актуалізувала дослідження міграційних процесів через призму концепції людської безпеки. Тимчасове обмеження свободи пересування, введення санітарних перепусток та обов'язкового карантину продемонстрували, як заходи охорони здоров'я можуть виступати легітимним інструментом жорсткого державного регулювання міграційних хвиль.

Цей досвід виявив високу уразливість іноземних працівників, які часто опинялися без належного доступу до медичних та соціальних послуг у країнах перебування, що змусило міжнародні інституції переглянути стандарти захисту прав мобільних груп населення в умовах форс-мажорних криз [22].

Отже, пандемія COVID-19 стала поворотним моментом у розвитку міграційних процесів. Вона не лише призвела до тимчасового скорочення зовнішньої мобільності, але й трансформувала мотивації та способи пересування населення, актуалізувавши внутрішню міграцію та дистанційні форми трудової діяльності. Розуміння цих змін є важливим для подальшого аналізу міграційних тенденцій та моделювання їх розвитку в умовах сучасних викликів.

Таким чином, пандемія COVID-19 істотно змінила характер сучасних міграційних процесів, вплинувши як на масштаби міжнародної мобільності, так і на форми трудової діяльності населення. Обмеження пересування, закриття кордонів і карантинні заходи спричинили скорочення зовнішньої міграції та часткове повернення трудових мігрантів до країн походження.

Одночасно пандемія прискорила розвиток дистанційної зайнятості, цифровізації праці та нових моделей міжнародної мобільності, зокрема цифрового номадизму. У цих умовах міграційні процеси набули нових особливостей, пов'язаних із поєднанням економічних, соціальних і безпекових факторів[27].

Досвід пандемії продемонстрував необхідність адаптації державної міграційної політики до глобальних кризових викликів, а також посилення механізмів соціального й правового захисту мігрантів.

1.3. Вплив війни на міграцію та демографічну ситуацію в Україні

Військові конфлікти в Україні, починаючи з 2014 року, та особливо повномасштабне вторгнення російської федерації у 2022 році, мали значний вплив на демографічну ситуацію та міграційні процеси.

Війна на сході України, яка розпочалася у 2014 році, спричинила перші великі хвилі внутрішньо переміщених осіб та часткову еміграцію з постраждалих регіонів Донецької та Луганської областей. Тоді спостерігалось зростання соціального навантаження на інші регіони, зміни у віково-статевій структурі населення та поступовий «витік людського капіталу», коли молодь і працездатні люди залишали території конфлікту у пошуках безпечного проживання та економічних можливостей [26]. Ці події стали першими ознаками системних демографічних змін під впливом війни в Україні.

Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 року стало безпрецедентним демографічним шоком для країни, що різко загостило вже існуючі проблеми скорочення населення та структурних змін. На момент початку війни Україна перебувала у стані демографічної кризи: високий рівень смертності, низька народжуваність та стійка еміграція працездатного населення вже призводили до старіння нації та зменшення частки молодих людей у структурі населення [3].

Повномасштабне вторгнення не лише збільшило смертність серед цивільного населення, але й спричинило масові міграційні потоки, як внутрішні, так і зовнішні. Мільйони людей були вимушені залишити свої домівки через бойові дії, руйнування житла та загрозу життю, що призвело до безпрецедентного внутрішнього переселення та хвиль еміграції за кордон[26]. Це

стало прямим фактором зменшення чисельності населення у постраждалих регіонах, а також значно посилило дефіцит працездатних та молодих людей, що має довгострокові наслідки для економіки та відтворення населення.

За даними Євростату, більшість українських біженців за кордоном перебувають у Німеччині (20%) та Польщі (18%). У Сполучених Штатах Америки перебуває 5,4% усіх біженців, але загалом разом з Канадою ці дві країни прийняли менше 10% біженців - основний тягар несуть країни Європи (табл.1.2 та рис.1.2) [23]

Таблиця 1.2

Розподіл українських біженців за країнами перебування, відсоток від усіх респондентів, 2023 р.

№ п/п	Країна перебування	Частка українських біженців, %
1	Німеччина	19,8
2	Польща	17,7
3	Чехія	6,9
4	США	5,4
5	Іспанія	3,9
6	Румунія	3,8
7	Франція	3,7
8	Канада	3,4
9	Італія	3,0
10	Велика Британія	2,9
11	Ірландія	2,1
12	Бельгія	1,8
13	Литва	1,6
14	Латвія	1,5
15	Португалія	1,5
16	Нідерланди	1,5
17	Данія	1,2
18	Греція	0,9
19	Швейцарія	0,7
20	Сербія та інші країни Балкан	0,7
21	Фінляндія	0,7
22	Естонія	0,7
23	Молдова	0,6
24	Туреччина	0,2

Джерело: [21]

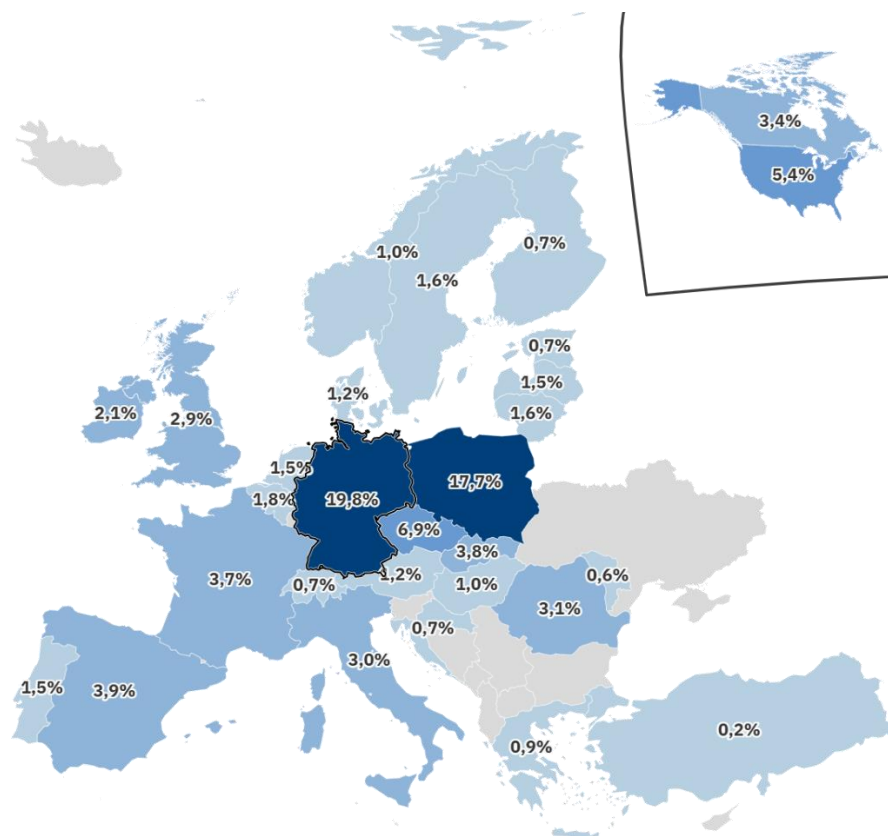

Рис. 1.2. Розподіл українських біженців за країнами перебування, відсоток від усіх респондентів, 2023 р.

Джерело: [21]

Ключовою рисою міграційних хвиль, викликаних повномасштабним вторгненням 2022 року, стала їх безпрецедентна гендерно-вікова асиметрія. На відміну від класичних міграційних потоків ХХІ століття, де частка чоловіків та жінок є відносно збалансованою, військовий виїзд з України сформував унікальний демографічний портрет біженця, де понад 80% дорослих осіб становлять жінки з дітьми.

Така сегрегація зумовлена як нормативно-правовими обмеженнями на виїзд чоловіків призовного віку в умовах воєнного стану, так і першочерговою мотивацією захисту генофонду та безпеки дітей. Це створює подвійне демографічне навантаження: приймаючі країни отримують значний приплив дитячого населення та працездатних жінок, тоді як в Україні суттєво

деформуються шлюбні ринки та поглиблюється розрив у статеві-віковій структурі працездатного населення [7].

Крім того, війна спричинила зниження народжуваності через невизначеність, економічні труднощі та психологічний стрес, а також збільшила смертність непрямим шляхом - через погіршення медичного забезпечення та доступу до соціальних послуг[5].

Втрата молоді та кваліфікованих спеціалістів, відкладення сімейних та репродуктивних планів, зміни у віково-статевій структурі населення і дефіцит людського капіталу роблять наслідки повномасштабного вторгнення системними та тривалими, що потребує цілеспрямованої політики держави для відновлення демографічної стабільності та економічного потенціалу країни .

Довгостроковим викликом для демографічної безпеки України є також поступовий перехід вимушеної міграції у категорію безповоротної (стаціонарної). Тривалість воєнних дій змушує українських громадян адаптуватися до умов життя у країнах-реципієнтах: вивчати мову, працевлаштовуватися за фахом, інтегрувати дітей у місцеві системи освіти.

Соціологічні моніторинги фіксують пряму залежність: що довше триває гаряча фаза конфлікту, то вищим є відсоток мігрантів, які схилиються до рішення залишитися за кордоном назавжди. Втрата молоді та кваліфікованих спеціалістів, відкладення сімейних та репродуктивних планів, зміни у віково-статевій структурі населення і дефіцит людського капіталу роблять наслідки повномасштабного вторгнення системними та тривалими.

Для України це загрожує не просто дефіцитом робочої сили під час повоєнного відновлення, а незворотною депопуляцією цілих регіонів, що потребує цілеспрямованої та комплексної політики держави для відновлення демографічної стабільності та економічного потенціалу країни [1].

Таким чином, війна стала одним із найпотужніших чинників трансформації демографічної ситуації та міграційних процесів в Україні. Воєнні дії спричинили масштабне внутрішнє переміщення населення, зростання зовнішньої вимушеної міграції, скорочення чисельності працездатного населення та поглиблення

демографічної кризи. Особливо відчутними наслідками стали зниження народжуваності, деформація віково-статевої структури населення, посилення дефіциту трудових ресурсів і ризик довготривалої втрати людського капіталу.

Одночасно тривале перебування українських громадян за кордоном підвищує ймовірність їх остаточної інтеграції в інших державах, що створює додаткові виклики для післявоєнного відновлення України. У зв'язку з цим особливого значення набуває формування комплексної державної політики, спрямованої на підтримку населення, стимулювання повернення мігрантів та відновлення демографічного потенціалу країни.

Висновки до розділу 1

У першому розділі було досліджено теоретичні аспекти міграційних процесів, а також проаналізовано вплив глобальних кризових явищ на демографічну ситуацію та мобільність населення. Встановлено, що міграція є складним соціально-економічним процесом, який відображає рівень розвитку держави, стан ринку праці та умови життя населення. Основними видами міграції виступають внутрішня, зовнішня та сезонна міграція, які формуються під впливом економічних, політичних, соціальних і безпекових чинників.

Дослідження впливу пандемії COVID-19 показало, що карантинні обмеження, закриття кордонів і скорочення міжнародної мобільності суттєво змінили характер міграційних потоків у світі. Пандемія сприяла розвитку дистанційної зайнятості, цифровізації праці та поширенню нових форм трудової мобільності, зокрема цифрового номадизму. Одночасно було виявлено негативні наслідки у вигляді скорочення сезонної міграції, зростання безробіття та зниження доходів домогосподарств, залежних від грошових переказів трудових мігрантів.

Окрему увагу приділено впливу війни на демографічну ситуацію та міграційні процеси в Україні. Військові дії спричинили масштабне внутрішнє переміщення населення, значне зростання зовнішньої вимушеної міграції та

поглиблення демографічної кризи. Встановлено, що війна негативно впливає на народжуваність, структуру населення, трудовий потенціал і рівень економічної активності країни. Крім того, тривале перебування громадян за кордоном створює ризики незворотної втрати частини людського капіталу та посилення депопуляційних процесів.

Отже, сучасні міграційні процеси в Україні формуються під впливом глобальних і внутрішніх кризових факторів, що потребує вдосконалення державної міграційної та демографічної політики. Ефективне регулювання міграції, підтримка населення та створення умов для повернення громадян є важливими передумовами стабілізації демографічної ситуації та забезпечення соціально-економічного розвитку держави.

РОЗДІЛ 2. МАТЕМАТИКО-СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ

2.1. Динаміка соціально-економічних показників та міграційних процесів в Україні

Міграційні процеси є важливим індикатором соціально-економічного розвитку держави та безпосередньо впливають на демографічну структуру, ринок праці, рівень зайнятості населення й економічну стабільність країни. В умовах пандемії COVID-19 та запровадження воєнного стану в Україні проблема міграції набула особливої актуальності, оскільки суттєво змінилися масштаби внутрішньої та зовнішньої мобільності населення.

Для дослідження тенденцій міграційних процесів було проаналізовано статистичні показники за 1996–2024 роки, зокрема: валовий внутрішній продукт на душу населення, внутрішню міграцію, еміграцію, імміграцію та природний приріст населення (складено автором на основі даних Державної служби статистики України та Національного банку України) [15].

Аналіз статистичних даних свідчить, що у 1996–2000 роках в Україні спостерігалася складна демографічна та економічна ситуація. ВВП на душу населення залишався низьким і у 2000 році становив лише 2,76 тис. дол. США на особу. Одночасно масштаби еміграції залишалися високими – близько 600–800 тис. осіб щорічно. Природний приріст населення протягом цього періоду був від’ємним і коливався від –300 до –370 тис. осіб, що свідчило про поглиблення демографічної кризи.

У 2001–2008 роках відбулося поступове економічне зростання. ВВП на душу населення збільшився з 3,35 тис. дол. США у 2001 році до 15,18 тис. дол. США у 2008 році. На цьому фоні спостерігалася скорочення еміграції з 550 до 300 тис. осіб та активізація імміграційних процесів. Найвищий рівень імміграції був зафіксований у 2007 році – 550 тис. осіб. Одночасно природне скорочення

населення поступово зменшувалося, що свідчило про часткову стабілізацію демографічної ситуації.

Світова фінансова криза 2008–2009 років негативно вплинула на економіку України. У 2009 році ВВП на душу населення скоротився до 8,99 тис. дол. США, а рівень еміграції зріс до 350 тис. осіб. Незважаючи на економічні труднощі, внутрішня міграція залишалася відносно стабільною на рівні 1500 тис. осіб.

У 2014–2015 роках міграційна ситуація в Україні суттєво загострилася внаслідок анексії Криму та початку бойових дій на сході держави. У 2014 році внутрішня міграція зросла до 2200 тис. осіб, а у 2015 році – до 2500 тис. осіб. Це було пов'язано зі значним збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб. Водночас ВВП на душу населення знизився до 2,11–3,11 тис. дол. США, що відображало складну економічну ситуацію в країні.

У 2020 році пандемія COVID-19 суттєво вплинула на мобільність населення. Через карантинні обмеження, закриття кордонів та скорочення міжнародного транспортного сполучення масштаби зовнішньої міграції скоротилися. Еміграція зменшилася до 200 тис. осіб, а внутрішня міграція – до 1800 тис. осіб. Одночасно природний приріст населення погіршився до –323 тис. осіб, що свідчило про посилення демографічних проблем.

Найбільш критичні зміни відбулися після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році. Внутрішня міграція різко зросла до 5000 тис. осіб, а еміграція – до 6000 тис. осіб. Масове переміщення населення стало наслідком активних бойових дій та вимушеного виїзду громадян за кордон. Водночас імміграція залишалася низькою та становила лише 500 тис. осіб. Природний приріст населення у 2022 році досяг найнижчого значення за досліджуваний період – мінус 450 тис. осіб.

У 2023–2024 роках спостерігалось певне скорочення масштабів міграційних процесів, однак їх рівень залишався значно вищим порівняно з довоєнним періодом. У 2024 році внутрішня міграція становила 3900 тис. осіб, еміграція – 5000 тис. осіб, а імміграція зросла до 1000 тис. осіб.

Водночас ВВП на душу населення збільшився до 3,29 тис. дол. США, що свідчить про поступову адаптацію економіки України до умов воєнного стану.

На основі зібраних статистичних даних було сформовано таблицю показників, що характеризують основні тенденції міграційних та соціально-економічних процесів в Україні у 1996–2024 роках. До таблиці включено показники ВВП на душу населення, внутрішньої міграції, еміграції, імміграції та природного приросту населення. Узагальнення статистичної інформації дозволило простежити динаміку змін показників у різні історичні періоди розвитку держави, оцінити масштаби внутрішнього переміщення населення та зовнішньої міграції, а також визначити взаємозв'язок між економічними й демографічними процесами.

Отримані результати стали основою для подальшого проведення кореляційно-регресійного аналізу та прогнозування міграційних процесів в Україні. Це дозволило комплексно оцінити сучасний стан міграційної ситуації та визначити ключові тенденції її розвитку в умовах пандемії та воєнного стану.

Динаміка показників, які впливають на міграційні процеси в Україні показана в таблиці 2.1.

Для проведення аналізу динаміки соціально-економічних та демографічних показників, що впливають на міграційні процеси в Україні, було використано метод розрахунку темпів зміни показників у відсотках. Даний підхід дозволяє оцінити масштаби змін досліджуваних показників у порівнянні з базовим періодом та визначити основні тенденції їх розвитку.

Розрахунок здійснювався шляхом співвідношення значення показника у поточному році до його базового значення з подальшим множенням результату на 100 %. Базовими періодами для дослідження обрано 1996, 2020 та 2022 роки, що дає можливість простежити як довгострокові зміни за весь період незалежності України, так і наслідки пандемії COVID-19 та повномасштабної війни.

Таблиця 2.1

Динаміка показників, які впливають на міграційні процеси в Україні

Рік	ВВП на душу (тис. дол)	Внутрішня міграція (тис. осіб)	Еміграція (тис. осіб)	Імміграція (тис. осіб)	Природний приріст (тис. осіб)
1996	7,65	2500	800	350	-350
1997	8,60	2300	750	320	-320
1998	6,12	2200	700	300	-300
1999	3,39	2100	650	280	-350
2000	2,76	2000	600	300	-370
2001	3,35	1900	550	320	-350
2002	3,75	1850	500	330	-330
2003	4,32	1800	450	330	-310
2004	5,26	1750	400	320	-290
2005	6,84	1700	350	300	-280
2006	8,91	1650	300	300	-250
2007	11,88	1600	280	550	-220
2008	15,18	1550	300	500	-200
2009	8,99	1500	350	450	-250
2010	2,90	1500	300	420	-200
2011	3,51	1600	280	410	-162
2012	3,88	1650	260	390	-142
2013	4,13	1700	250	350	-158
2014	3,11	2200	300	250	-166
2015	2,11	2500	350	200	-183
2016	1,15	2400	300	280	-186
2017	2,63	2300	280	330	-210
2018	3,09	2200	270	340	-233
2019	3,64	2100	260	350	-272
2020	3,71	1800	200	300	-323
2021	4,40	1900	220	350	-442
2022	2,78	5000	6000	500	-450
2023	3,01	4200	5500	800	-300
2024	3,29	3900	5000	1000	-250
2024 р. до 1996р., %	43	156	625	286	71
2024 р. до 2020 р., %	89	217	2500	333	77
2024 р. до 2022р., %	118	78	83	200	56

Джерело: розроблено автором на основі [12,4,23].

Отримані результати засвідчили суттєве зростання ВВП на душу населення, різке збільшення обсягів еміграції та внутрішньої міграції у кризові періоди, а також погіршення демографічної ситуації через від’ємний природний приріст населення. Таким чином, проведені розрахунки дозволили комплексно оцінити взаємозв’язок економічних і демографічних факторів та їх вплив на трансформацію міграційних процесів в Україні.

Формула розрахунку темпу зміни показника:

$$T = \frac{Y_t}{Y_0} \cdot 100\%$$

де:

T – темп зміни показника, %;

Y_t – значення показника у поточному році;

Y_0 – значення показника у базовому році.

Побудовані на основі статистичних даних діаграми дозволяють наочно оцінити тенденції зміни економічних та демографічних показників України у 1996–2024 роках. Графічний аналіз дає можливість визначити основні етапи трансформації міграційних процесів, а також виявити вплив пандемії COVID-19 та воєнного стану на соціально-економічну ситуацію в державі.

Динаміка ВВП на душу населення України подана на рис. 2.1.

Рис.2.1. Динаміка ВВП на душу населення України

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Аналіз рисунку 2.1 свідчить що в Україні у 1996–2024 роках демонструє нерівномірний економічний розвиток держави. У 1996–2000 роках спостерігалось зниження показника через економічну кризу. У 2001–2008 роках ВВП стрімко зростав і досяг максимального значення – 15,18 тис. дол. США у 2008 році.

У 2009 році відбулося різке падіння показника внаслідок світової фінансової кризи. У 2014–2015 роках через військові дії та економічну нестабільність ВВП знову суттєво скоротився. Після 2017 року спостерігалось поступове відновлення економіки, однак у 2022 році через повномасштабну війну показник знову знизився. У 2023–2024 роках помітне незначне економічне відновлення та поступове зростання ВВП на душу населення.

Динаміка внутрішньої міграції населення України подана на рис. 2.2.

Рис. 2.2. Динаміка внутрішньої міграції населення України

Джерело: розроблено автором на основі [4]

Згідно з даними рисунку 2.2, у 1990-х роках внутрішня міграція характеризувалася високими показниками, однак у подальшому спостерігалось її поступове скорочення. У 2014–2015 роках кількість внутрішніх переміщень різко зросла внаслідок військових дій на сході України.

Найбільш критичне зростання відбулося у 2022 році, коли показник внутрішньої міграції досяг 5000 тис. осіб через повномасштабне вторгнення та масове переміщення населення всередині країни.

Динаміка еміграції населення України подана на рис. 2.3

Рис. 2.3 Динаміка еміграції населення України

Джерело: розробка автора на основі [29].

На рисунку 2.3 видно поступове скорочення рівня еміграції у 2000–2021. Проте у 2022 році показник різко зріс до 6000 тис. осіб унаслідок масового виїзду громадян за кордон через воєнні дії. У 2023–2024 роках масштаби еміграції залишалися високими, хоча спостерігалось незначне зниження показника.

Динаміка імміграції населення України подана на рисунку 2.4

Рис. 2.4. Динаміка імміграції населення України у 1996–2024 рр.

Джерело: розробка автора на основі [25]

Аналіз графіка показує, що імміграційні процеси в Україні були нестабільними протягом усього досліджуваного періоду. У 2007–2008 роках спостерігалось суттєве зростання імміграції, що пояснюється економічним піднесенням країни. У період пандемії COVID-19 показник імміграції зменшився, а після початку повномасштабної війни почав поступово відновлюватися. У 2024 році імміграція досягла 1000 тис. осіб [8].

Динаміка природного приросту населення України подана на рис.2.5

Рис. 2.5. Динаміка природного приросту населення України у 1996–2024 рр.

Джерело: розробка автора на основі [29]

Показник природного приросту який ми можемо побачити на рис. 2.5 населення України протягом усього аналізованого періоду характеризувався від’ємними значеннями, що свідчить про переважання смертності над народжуваністю.

Дані таблиці демонструють поступове погіршення демографічної ситуації, особливо у 2021–2022 роках, коли масштаби природного скорочення населення досягли найвищих значень. Така тенденція зумовлена комплексом причин, серед яких низький рівень народжуваності, старіння населення, соціально-економічні труднощі та активні міграційні процеси.

Додатковим негативним чинником стало повномасштабне воєнне вторгнення у 2022 році, яке спричинило значні людські втрати та масове переміщення населення за межі країни. Відсутність нульового або додатного

природного приросту пояснюється тим, що кількість народжених протягом багатьох років залишалася недостатньою для компенсації рівня смертності. У результаті це призвело до тривалого скорочення чисельності населення та посилення демографічної кризи в державі.

Представлений рис. 2.5 свідчить про стабільно від’ємний природний приріст населення України протягом усього досліджуваного періоду. Найбільше погіршення демографічної ситуації спостерігалось у 2021–2022 роках, коли показник природного приросту становив – 442 тис. осіб та – 450 тис. осіб відповідно. Це пов’язано з наслідками пандемії COVID-19, високим рівнем смертності та воєнними діями [24].

Таким чином, аналіз статистичних даних дозволяє зробити висновок, що міграційні процеси в Україні мають тісний взаємозв’язок із соціально-економічними та політичними чинниками. Найбільший вплив на масштаби міграції у досліджуваний період мали економічні кризи, пандемія COVID-19 та воєнні дії.

2.2. Кореляційний аналіз міграційних потоків та їх впливу на ВВП України

Для побудови моделі міграційних потоків України у 1996–2024 рр. використано статистичні дані, що характеризують економічний стан країни, демографічну ситуацію та масштаби переміщення населення.

У моделі використано такі змінні:

Y – ВВП на душу населення (тис. дол. США)

Основний макроекономічний показник, що характеризує рівень економічного розвитку держави та добробут населення.

X₁ – внутрішня міграція (тис. осіб)

Відображає масштаби переміщення населення в межах території України під впливом економічних, соціальних та воєнних факторів.

X₂ – еміграція (тис. осіб)

Характеризує відтік населення за межі країни та втрату трудового потенціалу держави.

X₃ – імміграція (тис. осіб)

Відображає приплив населення до країни, включаючи повернення громадян України та в'їзд іноземців.

X₄ – природний приріст населення (тис. осіб)

Визначає різницю між народжуваністю та смертністю та характеризує демографічний стан країни.

Обрані змінні комплексно відображають соціально-економічні та демографічні процеси, які впливають на економічний розвиток України. Внутрішня та зовнішня міграція визначають мобільність трудових ресурсів, природний приріст характеризує демографічну стабільність держави, а ВВП на душу населення виступає інтегральним показником економічної ефективності.

Дослідження проводиться з використанням програмного забезпечення Excel (дод. А).

У процесі дослідження міграційних процесів в Україні за 1996–2024 рр. було проведено кореляційний аналіз між показником ВВП на душу населення та основними міграційними показниками: внутрішньою міграцією, еміграцією, імміграцією та природним приростом населення.

Кореляційна матриця подана в таблиці 2.2

Таблиця 2.2

Кореляційна матриця

Показники	ВВП на душу (тис. дол)	Внутрішня міграція (тис. осіб)	Еміграція (тис. осіб)	Імміграція (тис. осіб)	Природний приріст (тис. осіб)
ВВП на душу (тис. дол)	1				
Внутрішня міграція (тис. осіб)	-0,3355	1			
Еміграція (тис. осіб)	-0,2035	0,9369	1		
Імміграція (тис. осіб)	0,1093	0,5581	0,7503	1	
Природний приріст (тис. осіб)	0,0576	-0,3560	-0,3386	0,00523	1

Джерело: розробка автора

За результатами аналізу зроблено такі висновки (таблиця 2.3).

Таблиця 2.3

Аналіз показників

Показник	Характер зв'язку з ВВП	Висновок
Внутрішня міграція	Помірний обернений	Показник прибираємо
Еміграція	Помірний обернений	Показник залишаємо
Імміграція	Помірно прямий	Показник залишаємо
Природний приріст	Слабкий прямий	Показник прибираємо

Джерело: розробка автора

На вибір факторів, що увійшли до моделі, вплинув результат аналізу кореляційної матриці екзогенних факторів.

За результатами проведеного кореляційного аналізу встановлено, що між окремими екзогенними факторами існує тісний взаємозв'язок. Найвищий рівень кореляції спостерігається між внутрішньою міграцією та еміграцією ($r = 0,9369$), що свідчить про наявність мультиколінеарності між пояснювальними змінними.

Надмірно високий взаємозв'язок між факторами може призводити до викривлення оцінок параметрів регресійної моделі, тому показник внутрішньої міграції було виключено з подальшого аналізу.

Еміграцію та імміграцію залишено в моделі, оскільки вони мають помірний обернений та прямий зв'язок із результативним показником – ВВП на душу населення ($r = -0,2035$ для фактору еміграція та $r = 0,1093$ для фактору імміграція).

Крім того, вони відображають різні напрями зовнішніх міграційних процесів, що є важливим для комплексного аналізу міграційної динаміки в Україні.

Показник природного приросту населення було виключено з подальшого моделювання через слабкий рівень кореляційного зв'язку з ВВП ($r \approx 0,0576$), що свідчить про його незначний вплив на економічний розвиток у межах даного дослідження. Крім того, цей показник відображає демографічні процеси, які мають опосередкований зв'язок із міграційною складовою.

Таким чином, після проведення кореляційного аналізу та усунення мультиколінеарності сформовано скориговану систему факторів для подальшого економетричного моделювання.

До фінальної регресійної моделі включено фактори еміграції та імміграції як основні пояснювальні змінні, що характеризують зовнішні міграційні процеси та їх вплив на економічний розвиток України.

Отримана структура моделі є статистично обґрунтованою, логічно узгодженою та придатною для подальшого регресійного аналізу.

2.3. Регресійний аналіз впливу міграції на ВВП України

Використання сучасних методів аналізу даних є важливим інструментом дослідження складних соціально-економічних явищ, зокрема міграційних процесів [28].

Проведено регресійний аналіз впливу міграції на ВВП України.

Отримані наступні результати (рис. 2.6)

SUMMARY OUTPUT						
<i>Regression Statistics</i>						
Multiple R	0,4474					
R Square	0,20017					
Adjusted R Square	0,13864					
Standard Error	2,89722					
Observations	29					
ANOVA						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>	
Regression	2	54,6168	27,30838067	3,25337	0,05483	
Residual	26	218,241	8,39387894			
Total	28	272,858				
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>
Intercept	1,79055	1,71701	1,042829885	0,30663	-1,7388	5,31992
Еміграція (тис. осіб)	-0,0013	0,00052	-2,482135244	0,01984	-0,0024	-0,0002
Імміграція (тис. осіб)	0,0114	0,00506	2,251040682	0,03306	0,00099	0,0218

Рис. 2.6. Регресійний аналіз міграційних потоків в Україні

Джерело: розробка автора

Для дослідження впливу міграційних потоків на рівень ВВП на душу населення було побудовано багатofакторну лінійну регресійну модель, де:

залежна змінна – ВВП на душу населення;

незалежні змінні:

еміграція;

імміграція.

Модель має вигляд:

$$Y = 1,79055 - 0,0013 X_1 + 0,0114 X_2 + \varepsilon,$$

де:

Y– ВВП на душу населення у тис. дол. США;

X₁ – еміграція, тис. осіб;

X₂– імміграція, тис. осіб.

Таблиця 2.4

Аналіз регресійної статистики

Показник	Значення	Висновок
Множинний R	0,4474	зв'язок помірної сили
R ²	0,2002	модель пояснює 20% варіації ВВП
Нормований R ²	0,1386	модель є помірно адекватною
Стандартна помилка	2,8972	середня похибка прогнозу
Кількість спостережень	29	достатній обсяг вибірки

Джерело: розробка автора

Отримане значення коефіцієнта детермінації R²=0,2002 свідчить про те, що приблизно 20% змін ВВП на душу населення пояснюються включеними до моделі міграційними показниками. Решта змін зумовлена іншими економічними, соціальними та політичними факторами. Всі висновки можемо розглянути у таблиці 2.4

Хоча множинний коефіцієнт детермінації не високий, але в цілому побудована регресійна модель пройшла перевірку на адекватність, тобто вона статистично значима. Про це свідчать результати дисперсійного аналізу, наведені у таблиці 2.5.

Таблиця 2.5

Дисперсійний аналіз (ANOVA)

Показник	Значення
F-критерій	3,2534
Значущість F	0,0548

Джерело: розробка автора

Оскільки значення значущості F є дещо більшим за 0,05, модель у цілому не є статистично значущою на рівні 5%. Проте отримане значення близьке до критичного, що свідчить про наявність помірного статистичного зв'язку між міграційними процесами та ВВП на душу населення.

Окрім проведеної перевірки на статистичну значущість побудованої регресійної моделі в цілому, проведемо додатково перевірку статистичної значимості екзогенних факторів, що увійшли до моделі. Розраховані коефіцієнти Стюдента для факторів відповідно ріні -2,48 та 2,45.

Це хороші показники. Вони більші за їх критичне значення, взятє із таблиць розподілу Стюдента на 5% рівні значущості з $28-2=26$ ступенями вільності (табличне значення 2,056).

Таблиця 2.6

Аналіз коефіцієнтів регресії

Фактор	Коефіцієнт	p-value	Висновок
Еміграція	-0,001	0,0198	статистично значущий фактор
Імміграція	0,0114	0,0331	статистично значущий фактор

Джерело: розробка автора

Висновки щодо факторів

Еміграція має $p\text{-value} = 0,0198 < 0,05$, тобто фактор є статистично значущим для прийнятого нами 5% рівня значущості. Від'ємне значення

коефіцієнта свідчить про негативний вплив еміграції на рівень ВВП на душу населення.(табл. 2.6)

Зростання масштабів еміграції супроводжується скороченням трудового потенціалу та економічної активності держави.

Імміграція має $p\text{-value} = 0,0331 < 0,05$, тобто фактор також є статистично значущим. Додатне значення коефіцієнта вказує на позитивний вплив імміграції на рівень ВВП на душу населення. Це пояснюється частковою компенсацією демографічних і трудових втрат за рахунок припливу населення.

Загалом отриману статистичну модель ВВП у розрахунку на душу населення можна інтерпретувати наступним чином: при збільшенні середньої кількості емігрантів на 1 тис. ВВП у розрахунку на душу населення в середньому зменшується на 0,0013 тис. доларів США; при збільшенні середнього значення іммігрантів на 1 тис. середнє значення показника ВВП на у душу населення збільшується на 0,1114 тис. дол. США.

На основі отриманої моделі розрахуємо змодельовані значення ВВП у розрахунку на душу населення.(рис.2.7)

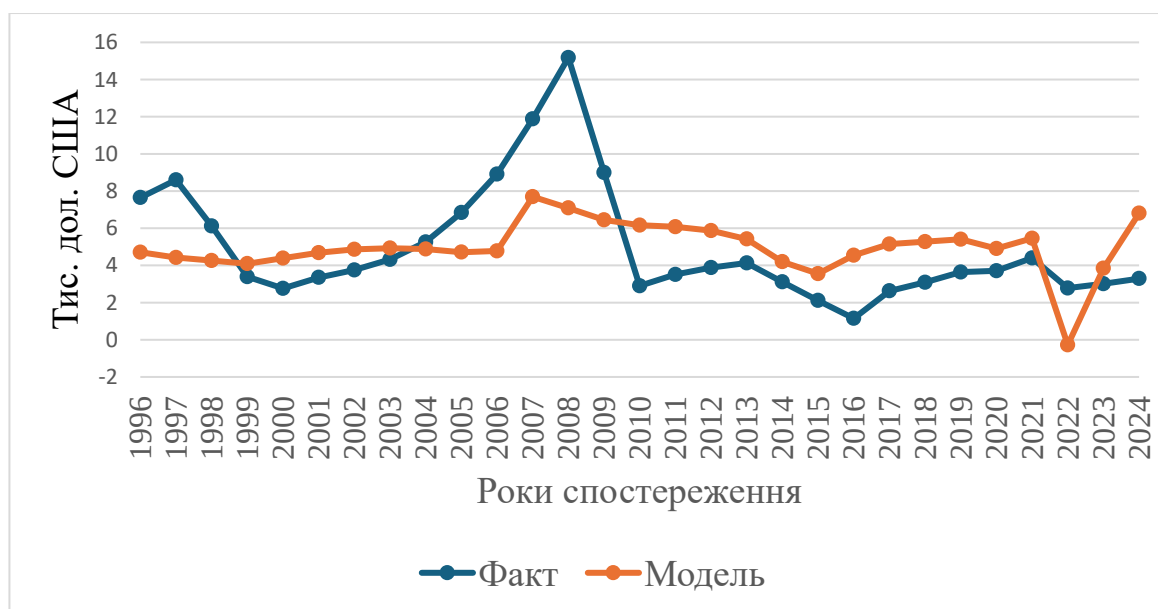

Рис. 2.7. Фактичне та вирівняне за регресійною моделлю значення величини ВВП України у розрахунку на душу населення, тис дол.США

Джерело: Розроблено автором на основі проведених розрахунків

Проведений регресійний аналіз показав, що обидва досліджувані міграційні фактори мають статистично значущий вплив на ВВП України. При цьому еміграція чинить негативний вплив на економічний розвиток, тоді як імміграція сприяє покращенню економічних показників.

Отже, проведений кореляційний аналіз дозволив визначити найбільш значущі фактори, що впливають на рівень ВВП на душу населення в Україні у період пандемії COVID-19 та воєнного стану. У результаті дослідження було встановлено, що показники еміграції та імміграції мають помірний статистичний зв'язок із ВВП, тому були обрані як основні факторні ознаки для побудови економетричної моделі.

Проведена оцінка мультиколінеарності між факторними змінними показала, що між еміграцією та імміграцією існує помірний взаємозв'язок, однак його рівень не перевищує критичного значення, що дозволяє одночасно використовувати обидва показники у регресійній моделі. Це дає можливість комплексно дослідити вплив зовнішніх міграційних процесів на економічний розвиток України.

Отримані результати свідчать, що міграційні процеси суттєво впливають на соціально-економічний стан держави, особливо в умовах пандемії COVID-19 та воєнного стану. Масштабна еміграція призводить до втрати трудового потенціалу та скорочення економічної активності, тоді як імміграційні процеси частково компенсують демографічні та трудові втрати. Побудована економетрична модель створює основу для подальшого прогнозування міграційних тенденцій в Україні.

Висновки до розділу 2

У другому розділі кваліфікаційної роботи було проведено математико-статистичний аналіз динаміки міграційних процесів в Україні у 1996–2024 роках в умовах економічних криз, пандемії COVID-19 та воєнного стану. На основі статистичних даних Державної служби статистики України, Національного

банку України та міжнародних організацій досліджено взаємозв'язок між соціально-економічними показниками та міграційними процесами.

У результаті аналізу встановлено, що міграційні процеси в Україні мають нестабільний характер та суттєво залежать від економічних і політичних факторів. Найбільший вплив на масштаби внутрішньої та зовнішньої міграції мали світова фінансова криза 2008–2009 років, пандемія COVID-19 та повномасштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 році. Саме у кризові періоди спостерігалось різке зростання внутрішнього переміщення населення та масштабів еміграції.

Проведений аналіз динаміки показав, що у 2022 році внутрішня міграція досягла максимального значення – 5000 тис. осіб, а еміграція – 6000 тис. осіб, що стало наслідком активних бойових дій та масового виїзду населення за кордон. Одночасно природний приріст населення протягом усього досліджуваного періоду залишався від'ємним, що свідчить про поглиблення демографічної кризи в державі.

Кореляційний аналіз дозволив визначити найбільш вагомі фактори, що впливають на рівень ВВП на душу населення. У процесі дослідження встановлено, що еміграція та імміграція мають помірний статистичний зв'язок із результативним показником, тоді як внутрішня міграція та природний приріст населення продемонстрували слабкий або надмірно взаємопов'язаний характер впливу. У зв'язку з наявністю мультиколінеарності показник внутрішньої міграції було виключено з подальшого моделювання.

На основі відібраних факторів побудовано багатофакторну регресійну модель впливу міграційних процесів на ВВП України. Результати регресійного аналізу показали, що еміграція має статистично значущий негативний вплив на рівень ВВП на душу населення, тоді як імміграція чинить позитивний вплив на економічний розвиток держави.

Отримані результати підтверджують, що зовнішні міграційні процеси безпосередньо впливають на трудовий потенціал країни, демографічну ситуацію та макроекономічні показники.

Побудована економетрична модель є адекватною та може бути використана для подальшого прогнозування міграційних тенденцій і оцінки їх впливу на соціально-економічний розвиток України. Отримані результати мають практичне значення для формування державної міграційної та соціально-економічної політики в умовах післявоєнного відновлення країни.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПОТОКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Прогноз динаміки міграційних потоків в Україні

Дослідження майбутньої динаміки міграційних потоків має важливе значення для оцінки перспектив соціально-економічного розвитку держави. Міграція населення суттєво впливає на формування трудових ресурсів, демографічну структуру суспільства, стан ринку праці та загальний рівень економічної активності країни. В умовах пандемії COVID-19 та запровадження воєнного стану в Україні міграційні потоки набули особливої складності та нестабільності, що зумовлює необхідність проведення прогностичних розрахунків для оцінки можливих тенденцій їх подальшого розвитку.

Для проведення прогнозування було використано показники табл 2.1, що характеризують економічний та міграційний стан держави, а саме:

- ВВП на душу населення;
- внутрішню міграцію;
- еміграцію;
- імміграцію;
- природний приріст населення.

Основою прогностичних розрахунків стали методи екстраполяції тренду та аналіз динаміки часових рядів. Використання таких методів дозволяє перенести закономірності зміни показників у попередні роки на майбутні періоди з урахуванням сучасних тенденцій розвитку економіки та міграційної ситуації.

Під час здійснення прогнозування враховувалися такі фактори:

- наслідки пандемії COVID-19;
- вплив воєнного стану на переміщення населення;
- зміни у рівні економічної активності;
- масштаби внутрішнього переміщення населення;
- можливість повернення українських громадян із-за кордону.

Розрахунки виконувалися за допомогою програмного середовища Microsoft Excel. Для окремих показників використовувалися різні методи прогнозування залежно від характеру їх зміни у досліджуваному періоді.

Для прогнозування ВВП на душу населення було застосовано метод лінійного тренду, оскільки динаміка цього показника характеризується відносно стабільною тенденцією розвитку.

Лінійний тренд ВВП на душу населення в Україні поданий на рисунку 3.1

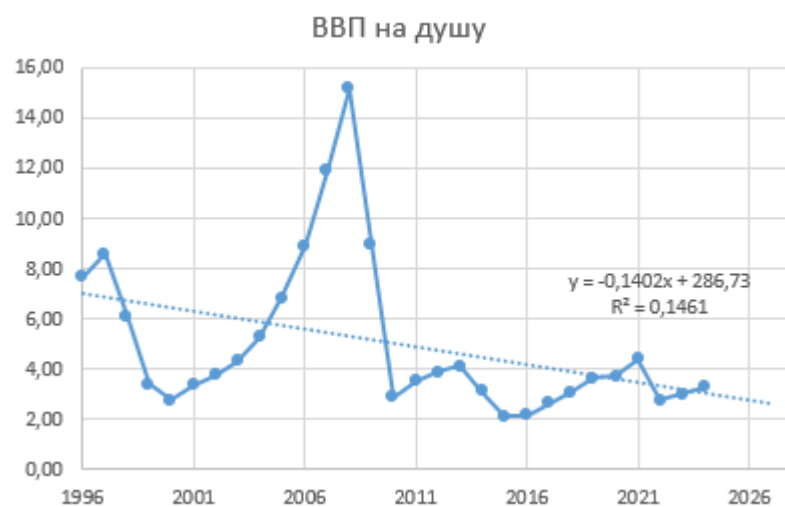

Рис.3.1. Лінійний тренд ВВП на душу населення в Україні

Джерело: розробка автора

Рівняння тренду має вигляд:

$$y = -0,1402x + 286,73$$

де:

- y – прогнозоване значення показника ВВП на душу населення, тис. дол. США;
- x – порядковий номер року (періоду) у часовому ряді.

Для оцінки якості побудованої моделі використовувався коефіцієнт детермінації:

$$R^2 = 0,1461$$

Отримане значення коефіцієнта детермінації свідчить про невисокий рівень відповідності моделі фактичним даним. Проте модель дозволяє виявити загальну тенденцію зміни показника та може бути використана для орієнтовного прогнозування.

Варто зазначити, що попри загальну спадну тенденцію, у 2022–2024 роках спостерігалось поступове зростання ВВП на душу населення, що може свідчити про початок економічного відновлення. Проте для довгострокового прогнозування було використано тренд, побудований на основі всього досліджуваного періоду 1996–2024 рр.

Щодо міграційних та демографічних показників, то їх динаміка у 2022–2024 рр. характеризувалася значними коливаннями, пов'язаними з наслідками воєнних дій. У зв'язку з цим використання лінійного тренду для таких показників не забезпечувало достатньої точності прогнозу. Тому для подальших розрахунків було використано метод середнього абсолютного приросту:

$$\bar{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1}$$

де:

- y_n – останнє значення показника;
- y_1 – початкове значення показника;
- n – кількість періодів дослідження.

На основі даної формули було визначено середній абсолютний приріст кожного показника за 2022–2024 рр.

Для внутрішньої міграції середній абсолютний приріст становив:

$$\frac{3900 - 5000}{2} = -550$$

Для еміграції:

$$\frac{5000 - 6000}{2} = -500$$

Для імміграції:

$$\frac{1000 - 500}{2} = 250$$

Для природного приросту населення:

$$\frac{-250 - (-450)}{2} = 100$$

Результати проведених розрахунків дали можливість сформулювати прогноз основних соціально-економічних та міграційних показників України на 2025–2027 рр. табл. 3.1.

Таблиця 3.1

**Прогноз основних соціально-економічних та міграційних показників
України**

Рік	ВВП на душу населення (тис. дол)	Внутрішня міграція (тис. осіб)	Еміграція (тис.осіб)	Імміграція (тис.осіб)	Природний приріст (тис.осіб)
2025	2,83	3350	4500	1250	-150
2026	2,68	2800	4000	1500	-50
2027	2,54	2250	3500	1750	50

Джерело: розробка автора на основі проведених розрахунків

Слід зазначити що отримані прогностні значення мають орієнтовний характер, оскільки побудовані на основі екстраполяції наявних тенденцій та не враховують можливих змін воєнно-політичної ситуації, темпів післявоєнного відновлення економіки, міжнародної фінансової допомоги та інших факторів, які можуть суттєво впливати на міграційні потоки та соціально-економічний розвиток України.

Згідно з отриманими результатами прогнозу, у 2025–2027 роках в Україні очікується поступове скорочення обсягів внутрішньої міграції та еміграції населення. Це може свідчити про поступову стабілізацію соціально-економічної ситуації в країні та часткове зниження масштабів вимушеного переміщення населення.

Одночасно прогнозується зростання імміграції, що може бути пов'язано з поверненням частини громадян з-за кордону та покращенням умов для проживання й працевлаштування.

Показник природного приросту населення демонструє позитивну тенденцію: якщо у 2025 році спостерігається від'ємне значення, то вже у 2027 році прогнозується перехід до позитивного приросту населення. Це свідчить про можливе поступове відновлення демографічної ситуації.

Разом із тим прогноз ВВП на душу населення демонструє помірну тенденцію до зниження упродовж 2025–2027 років. Така динаміка може бути зумовлена наслідками воєнних дій, демографічними втратами, відтоком трудових ресурсів та тривалим потоком відновлення національної економіки.

Отже, результати прогнозування підтверджують тісний взаємозв'язок між соціально-економічними потоками та міграційними змінами в Україні.

3.2. Ефективність державної політики у сфері міграційної політики України

У сучасних умовах міграційна політика є одним із ключових напрямів державного управління, оскільки вона безпосередньо впливає на демографічну ситуацію, ринок праці, соціальну стабільність та рівень економічного розвитку держави. Для України питання ефективності державної політики у сфері міграції набуло особливого значення внаслідок посилення трудової міграції, євроінтеграційних процесів та повномасштабної війни, яка спричинила масштабне переміщення населення як всередині країни, так і за її межами.

Науковці визначають міграційну політику як комплекс правових, економічних та організаційних заходів держави, спрямованих на регулювання міграційних процесів та забезпечення національних інтересів. Так, українська дослідниця О. Малиновська зазначає, що ефективна міграційна політика повинна не лише контролювати переміщення населення, але й створювати умови для реалізації людського потенціалу та збереження трудових ресурсів держави [8]. Такий підхід свідчить про необхідність комплексного поєднання безпекового, соціального та економічного компонентів державного регулювання.

Правовою основою міграційної політики України є Конституція України, Закон України «Про громадянство України», Закон України «Про імміграцію», Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», а також Стратегія державної міграційної політики України до 2025 року.[17] Саме ці нормативно-правові акти визначають механізми регулювання міграційних процесів, права та обов'язки мігрантів, а також компетенцію органів державної влади у цій сфері.

Важливе значення має Закон України «Про зовнішню трудову міграцію», ухвалений у 2015 році. Його прийняття стало важливим кроком у напрямі захисту прав українських громадян, які працюють за кордоном. Закон визначив правові та організаційні засади державного регулювання зовнішньої трудової

міграції та передбачив гарантії соціального захисту трудових мігрантів[15]. Однак, попри вдосконалення законодавчої бази, проблема масового виїзду працездатного населення залишається актуальною.

За даними досліджень Інституту демографії та соціальних досліджень НАН України, основними причинами трудової міграції українців є низький рівень заробітної плати, безробіття, недостатній рівень соціального забезпечення та прагнення до вищого рівня життя [18].

Особливо масштабного характеру трудова міграція набула після запровадження безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом у 2017 році. З одного боку, це сприяло розширенню можливостей громадян, а з іншого – посилило проблему «відтоку мізків» та дефіциту кваліфікованих кадрів в Україні.

Ефективність державної міграційної політики значною мірою залежить від діяльності державних інституцій. Центральним органом виконавчої влади у цій сфері є Державна міграційна служба України, яка реалізує політику у сфері громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб. Також важливу роль відіграють Державна прикордонна служба України, Міністерство соціальної політики України та Міністерство внутрішніх справ України. Проте дослідники наголошують, що міжвідомча координація у сфері міграції все ще залишається недостатньо ефективною, що ускладнює оперативне реагування на сучасні виклики [18]

Суттєвим випробуванням для державної міграційної політики стала повномасштабна війна, розпочата Російською Федерацією у 2022 році. За оцінками міжнародних організацій, мільйони українців були змушені залишити свої домівки та отримати статус внутрішньо переміщених осіб або тимчасовий захист за кордоном. У таких умовах держава була змушена оперативно змінювати механізми соціальної підтримки населення та адаптовувати систему адміністративних послуг.

Одним із позитивних аспектів державної політики стала цифровізація процесів надання послуг для внутрішньо переміщених осіб. Через застосунок

«Дія» громадяни отримали можливість оформлювати статус ВПО, подавати заявки на отримання фінансової допомоги та змінювати місце реєстрації. Це дозволило значно спростити доступ населення до державних послуг та мінімізувати бюрократичні процедури[11].

На думку вченого Е. Лібанової, ефективність міграційної політики України в умовах війни має оцінюватися не лише за рівнем контролю над міграційними потоками, але й за здатністю держави забезпечити повернення населення після завершення бойових дій [6]. У цьому контексті особливого значення набуває формування державних програм реінтеграції громадян, підтримки зайнятості та відновлення житлової інфраструктури.

Водночас сучасна міграційна політика України характеризується низкою проблем. Серед них – відсутність ефективних механізмів стимулювання повернення трудових мігрантів, недостатній рівень фінансування соціальних програм, демографічна криза та зростання рівня старіння населення. Крім того, актуальною залишається проблема нелегальної міграції та торгівлі людьми, що потребує посилення міжнародної співпраці та вдосконалення прикордонного контролю.

Україна активно співпрацює з міжнародними організаціями у сфері регулювання міграційних процесів. Важливу роль у цьому відіграють Міжнародна організація з міграції, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців та Європейський Союз. Міжнародне співробітництво сприяє вдосконаленню законодавства, реалізації гуманітарних програм та забезпеченню захисту прав мігрантів і біженців[20].

Таким чином, ефективність державної політики України у сфері міграції має суперечливий характер. З одного боку, держава поступово адаптує законодавство до європейських стандартів, впроваджує цифрові сервіси та розширює міжнародну співпрацю. З іншого боку, зберігаються проблеми демографічних втрат, трудової еміграції та недостатньої координації державних інституцій.

У сучасних умовах пріоритетним завданням держави є формування довгострокової міграційної стратегії, спрямованої на збереження людського капіталу, повернення громадян та забезпечення соціально-економічної стабільності країни.

3.3. Напрями удосконалення державної міграційної політики України

В умовах сучасних соціально-економічних та демографічних викликів питання вдосконалення державної міграційної політики України набуває особливої актуальності. Проведений аналіз показав, що міграційні процеси мають суттєвий вплив на демографічний розвиток держави, формування трудового потенціалу та рівень економічної активності населення. Особливо загострилися проблеми зовнішньої міграції внаслідок повномасштабної війни, що спричинила значні масштаби вимушеного переміщення населення та зростання еміграційних процесів.

Одним із пріоритетних напрямів удосконалення державної міграційної політики є створення сприятливих умов для повернення громадян України з-за кордону. Відповідно до положень Стратегії державної міграційної політики України, важливим завданням держави є збереження людського капіталу та стимулювання повернення трудових мігрантів після стабілізації безпекової ситуації [19].

Для досягнення цієї мети доцільно реалізувати комплекс заходів, спрямованих на створення нових робочих місць, розвиток малого та середнього бізнесу, забезпечення доступного житла та підтримку підприємницьких ініціатив громадян.

Важливим напрямом удосконалення міграційної політики є підвищення рівня зайнятості населення та конкурентоспроможності національного ринку

праці. Однією з головних причин трудової міграції українців залишається суттєва різниця в рівні заробітної плати між Україною та країнами Європейського Союзу.

У зв'язку з цим державна політика повинна бути спрямована на розвиток високотехнологічних галузей економіки, залучення інвестицій та створення умов для професійного розвитку працівників [16].

Не менш важливим завданням є вдосконалення системи соціального захисту населення. Підвищення рівня соціального забезпечення, розвиток медичної сфери, покращення якості освітніх послуг та забезпечення належних умов праці сприятимуть зменшенню міграційних настроїв серед населення. Особливого значення набуває підтримка внутрішньо переміщених осіб, які потребують житла, працевлаштування та соціальної адаптації [8].

У сучасних умовах необхідним є також удосконалення механізмів реінтеграції громадян, які повертаються до України після тривалого перебування за кордоном. Доцільним є запровадження державних програм професійної адаптації, перекваліфікації та підтримки підприємницької діяльності. Це дозволить ефективно використовувати набутий за кордоном професійний досвід та сприятиме розвитку національної економіки [13].

Окремим напрямом удосконалення державної міграційної політики має стати цифровізація потоків управління міграцією. Розширення використання електронних сервісів, удосконалення інформаційних систем обліку мігрантів та розвиток цифрових платформ для надання адміністративних послуг дозволять підвищити ефективність державного управління та забезпечити оперативне реагування на зміни міграційної ситуації [5].

Важливу роль у реалізації державної міграційної політики відіграє міжнародне співробітництво. Поглиблення взаємодії з міжнародними організаціями, країнами Європейського Союзу та іншими міжнародними партнерами сприятиме вдосконаленню механізмів захисту прав мігрантів, реалізації гуманітарних програм та залученню міжнародної допомоги для підтримки внутрішньо переміщених осіб і повернення громадян України [25].

З метою підвищення ефективності державної міграційної політики доцільно реалізувати комплекс заходів, наведених у таблиці 3.2

Таблиця 3.2

Основні напрями удосконалення державної міграційної політики України

Напрямок	Основні заходи	Очікуваний результат
Стимулювання повернення населення	Програми працевлаштування, житлової підтримки та розвитку підприємництва	Скорочення масштабів еміграції та повернення громадян
Розвиток ринку праці	Створення нових робочих місць, залучення інвестицій	Зменшення трудової міграції
Соціальна підтримка населення	Розвиток освіти, медицини та соціального захисту	Підвищення якості життя населення
Реінтеграція мігрантів	Професійна адаптація та перекваліфікація	Ефективне використання людського капіталу
Цифровізація міграційного управління	Розвиток електронних сервісів та інформаційних систем	Підвищення ефективності державного управління
Міжнародне співробітництво	Реалізація спільних програм та проєктів	Посилення захисту прав мігрантів

Джерело: розробка автора

Для комплексної оцінки наслідків міграційних потоків в Україні в умовах пандемії та воєнного стану доцільно застосувати SWOT-аналіз. Цей метод дає змогу систематизувати ключові фактори впливу на міграційні потоки та визначити перспективи їх розвитку в післявоєнний період.

Таблиця 3.3

SWOT-аналіз

Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weaknesses)
Наявність законодавчої бази у сфері міграції	Високий рівень трудової еміграції
Цифровізація державних послуг (Дія)	Скорочення чисельності населення
Співпраця з міжнародними організаціями	Недостатні стимули для повернення мігрантів
Наявність Стратегії державної міграційної політики	Дефіцит кваліфікованих кадрів

Джерело: розробка автора

Проведений SWOT-аналіз показав, що державна міграційна політика України має низку сильних сторін, зокрема сформовану нормативно-правову базу та розвиток цифрових сервісів. Водночас суттєвими проблемами залишаються високий рівень еміграції, скорочення населення та дефіцит трудових ресурсів(табл 3.3).

Серед перспективних можливостей слід відзначити післявоєнне відновлення економіки та повернення громадян України з-за кордону. Основними загрозами є поглиблення демографічної кризи та подальше скорочення трудового потенціалу держави. Отримані результати підтверджують необхідність реалізації запропонованих напрямів удосконалення державної міграційної політики.

На основі проведеного SWOT-аналізу встановлено, що найбільшими загрозами для міграційної безпеки України залишаються високий рівень еміграції та демографічне скорочення населення (табл.3.4).

Водночас післявоєнне відновлення створює можливості для повернення громадян та відновлення трудового потенціалу країни.

Таблиця 3.4

Можливості та загрози

Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
Післявоєнне відновлення економіки	Подальший відтік працездатного населення
Повернення українців з-за кордону	Поглиблення демографічної кризи
Залучення міжнародної фінансової допомоги	Старіння населення
Розвиток ринку праці та підприємництва	Зменшення трудового потенціалу держави

Джерело: розробка автора

Таким чином, удосконалення державної міграційної політики України має здійснюватися на основі комплексного підходу, що поєднує економічні, соціальні, демографічні та організаційні заходи.

Реалізація запропонованих напрямів сприятиме зменшенню масштабів еміграції, поверненню громадян України, стабілізації демографічної ситуації та створенню передумов для сталого соціально-економічного розвитку держави в умовах післявоєнного відновлення.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі кваліфікаційної роботи було проведено прогнозування основних міграційних та соціально-економічних показників України, здійснено оцінку ефективності державної міграційної політики та визначено перспективні напрями її вдосконалення в умовах сучасних демографічних і економічних викликів.

У результаті прогнозних розрахунків встановлено, що впродовж 2025–2027 років очікується поступове скорочення масштабів внутрішньої міграції та

еміграції населення, що може свідчити про поступову стабілізацію соціально-економічної ситуації в державі. Водночас прогнозується зростання імміграції, що пов'язано з можливим поверненням частини громадян України з-за кордону та відновленням економічної активності.

Отримані результати підтверджують тісний взаємозв'язок між міграційними потоками та соціально-економічним розвитком країни. Дослідження показало, що сучасна державна міграційна політика України загалом відповідає актуальним викликам та поступово адаптується до європейських стандартів управління міграційними потоками.

Важливими досягненнями є вдосконалення нормативно-правової бази, розвиток цифрових державних сервісів, підтримка внутрішньо переміщених осіб та розширення міжнародного співробітництва у сфері міграції. Разом із тим залишаються актуальними проблеми трудової еміграції, демографічного скорочення населення, дефіциту трудових ресурсів та недостатньо ефективних механізмів повернення громадян до України.

На основі проведеного аналізу запропоновано основні напрями удосконалення державної міграційної політики України. Серед них: стимулювання повернення українських громадян з-за кордону, розвиток національного ринку праці, створення нових робочих місць, удосконалення системи соціального захисту населення, підтримка внутрішньо переміщених осіб, впровадження програм реінтеграції мігрантів та подальша цифровізація міграційного управління.

Важливе значення також має поглиблення співпраці з міжнародними організаціями та країнами-партнерами з метою захисту прав мігрантів і залучення додаткових ресурсів для післявоєнного відновлення країни.

Отже, ефективна державна міграційна політика є важливою передумовою забезпечення демографічної стабільності, збереження людського капіталу та підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Реалізація запропонованих заходів сприятиме зменшенню негативних наслідків міграційних потоків, поверненню населення до України та створенню

умов для сталого соціально-економічного розвитку держави в умовах післявоєнного відновлення.

ВИСНОВКИ

На основі проведених досліджень, можна зробити наступні висновки:

1. Проведено комплексне дослідження міграційних потоків в Україні, проаналізовано їх сучасний стан, тенденції розвитку та вплив на соціально-економічні показники держави. Актуальність дослідження зумовлена значними демографічними та економічними змінами, спричиненими пандемією COVID-19, повномасштабною війною та посиленням міжнародної мобільності населення.

2. Узагальнено теоретичні підходи до трактування поняття міграції, визначено основні види, причини та наслідки міграційних потоків. Встановлено, що міграція є одним із ключових факторів формування трудового потенціалу країни та безпосередньо впливає на демографічну ситуацію, стан ринку праці, рівень зайнятості населення та економічний розвиток держави.

3. Аналіз показав, що впродовж останніх років міграційні процеси та потоки в Україні зазнали суттєвих трансформацій. Пандемія COVID-19 спричинила тимчасове скорочення міжнародної мобільності населення та зміну напрямів трудової міграції, тоді як повномасштабне військове вторгнення стало причиною масового переміщення населення як за межі країни, так і всередині неї. Наслідком цього стало скорочення трудових ресурсів, погіршення демографічної структури населення та посилення навантаження на соціальну сферу.

4. Аналіз динаміки основних соціально-економічних показників та міграційних потоків в Україні за 2019–2024 роки підтвердив наявність суттєвих коливань показників еміграції та імміграції населення під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників.

5. На основі статистичних даних побудовано графічні моделі та здійснено порівняльний аналіз основних тенденцій розвитку міграційних потоків.

Для оцінювання впливу міграції на економічний розвиток держави було побудовано множинну регресійну модель залежності валового внутрішнього

продукту на душу населення від показників еміграції та імміграції. За результатами аналізу отримано рівняння регресії:

$$Y = 1,79055 - 0,0013 X_1 + 0,0114 X_2 + \varepsilon,$$

де:

Y– ВВП на душу населення у тис. дол. США;

X₁ – еміграція, тис. осіб;

X₂– імміграція, тис. осіб.

6. Результати регресійного аналізу показали, що еміграція має обернений вплив на ВВП на душу населення, тоді як імміграція характеризується прямим впливом. Проте значення p-value для обох факторів перевищують критичний рівень значущості 0,05, що свідчить про їх статистичну незначущість у побудованій моделі. Отже, на основі проведених розрахунків не можна однозначно підтвердити суттєвий вплив еміграції та імміграції на зміну ВВП на душу населення у досліджуваному періоді.

7.Прогнозування подальшої динаміки міграційних потоків в Україні показало збереження високого рівня міграційної активності населення у найближчій перспективі.

Встановлено, що масштаби повернення громадян України значною мірою залежатимуть від безпекової ситуації в країні, темпів економічного відновлення, рівня зайнятості населення та ефективності державної міграційної політики.

8.Запропоновано напрями вдосконалення державної міграційної політики, серед яких: створення сприятливих умов для повернення громадян України з-за кордону, стимулювання розвитку ринку праці, підтримка внутрішньо переміщених осіб, реалізація програм реінтеграції мігрантів та посилення міжнародного співробітництва у сфері регулювання міграційних потоків.

9. Проведений SWOT-аналіз дозволив виявити основні сильні та слабкі сторони державної міграційної політики України, а також визначити ключові можливості та загрози розвитку міграційних потоків. Встановлено, що позитивними чинниками є наявність нормативно-правової бази, цифровізація

державних послуг та міжнародне співробітництво, тоді як основними викликами залишаються високий рівень еміграції, скорочення чисельності населення та дефіцит трудових ресурсів. Водночас післявоєнне відновлення економіки та повернення громадян з-за кордону створюють передумови для стабілізації міграційної ситуації та зміцнення людського капіталу держави.

10.Поставлену мету бакалаврської кваліфікаційної роботи досягнуто, а всі визначені завдання виконано.

Отримані результати мають практичне значення та можуть бути використані органами державної влади під час розроблення заходів міграційної політики, прогнозування демографічних потоків і формування стратегій соціально-економічного розвитку України в умовах післявоєнного відновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Близнюк В. В. Ринок праці України в умовах війни: виклики та перспективи відновлення. Київ : НАН України, 2023. 156 с.
2. Демографічні тенденції в Україні : колективна монографія / за ред. Е. М. Лібанової. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України, 2021. 174 с.
3. Державна прикордонна служба України: офіційний вебсайт. URL: <https://dpsu.gov.ua/uk> (дата звернення: 11.06.2026).
4. Державна служба статистики України : офіційний вебсайт. URL: <https://stat.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2026).
5. Державна служба статистики України. Вплив воєнного стану на природний та міграційний рух населення України: аналітичний огляд. Київ, 2023. 45 с.
6. Лібанова Е. М. Вимушена міграція населення України в умовах війни: демографічні та соціально-економічні наслідки. Демографія та соціальна економіка. 2022. № 4. С. 11–26.
7. Лібанова Е. М. Демографічні виклики повоєнного розвитку України. Демографія та соціальна економіка. 2023. № 2. С. 3–18.
8. Малиновська О. А. Міграційна політика України: стан і перспективи розвитку. Київ: НІСД, 2018. 128 с.
9. Міжнародна організація з міграції в Україні : офіційний вебсайт. URL: <https://ukraine.iom.int/uk> (дата звернення: 11.06.2026).
10. Міжнародна організація праці. COVID-19 and Labour Migration. Geneva: ILO, 2020. URL: <https://www.ilo.org> (дата звернення: 11.06.2026).
11. Міністерство соціальної політики України : офіційний вебсайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2026).
12. Національний банк України: офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2026).

13. Національний інститут стратегічних досліджень : офіційний вебсайт. URL: <https://niss.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2026).
14. Позняк О. В. Сучасний стан та перспективи міграційних процесів в Україні. Демографія та соціальна економіка. 2021. № 3. С. 45–59.
15. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18> (дата звернення: 11.06.2026).
16. Про зовнішню трудову міграцію: Закон України від 05.11.2015 № 761-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-19> (дата звернення: 11.06.2026).
17. Про імміграцію : Закон України від 07.06.2001 № 2491-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2491-14> (дата звернення: 11.06.2026).
18. Ровенчак О. Міграційні процеси в Україні: сучасний стан та проблеми державного регулювання. Вісник Львівського університету. Серія соціологічна. 2020. № 14. С. 108–115.
19. Стратегія державної міграційної політики України на період до 2025 року: схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p> (дата звернення: 11.06.2026).
20. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців в Україні: офіційний вебсайт. URL: <https://www.unhcr.org/ua/overview> (дата звернення: 11.06.2026).
21. Центр економічної стратегії. Українські біженці: майбутнє за кордоном та плани щодо повернення. Київ, 2024. URL: <https://ces.org.ua> (дата звернення: 11.06.2026).
22. Чехович С. Б. Міжнародно-правові стандарти захисту прав мігрантів в умовах глобалізації. Київ: Юридична думка, 2020. 212 с.
23. Eurostat: офіційний вебсайт статистичного управління Європейського Союзу. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 11.06.2026).

24. Human Development Report 2023/2024. Breaking the Gridlock: Reimagining Cooperation in a Polarized World. New York : United Nations Development Programme, 2024. URL: <https://hdr.undp.org> (дата звернення: 11.06.2026).
25. International Organization for Migration. World Migration Report 2024. Geneva : IOM, 2024. URL: <https://worldmigrationreport.iom.int> (дата звернення: 11.06.2026).
26. Joint Research Centre. The Future of Migration in Europe. Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2023. URL: <https://joint-research-centre.ec.europa.eu> (дата звернення: 11.06.2026).
27. Kutsenko O., Horbachyk A. Цифровий номадизм як новітня форма міжнародної мобільності. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2021. № 4. С. 78–91.
28. Nehrey M., Koval T., Rogoza N., Galaieva L. Application Possibilities of Data Science Tools in Agriculture: A Review. Advances in Artificial Systems for Medicine and Education VI. Cham : Springer, 2023. P. 269–281. DOI: 10.1007/978-3-031-24468-1_23.
29. United Nations High Commissioner for Refugees. Ukraine Situation Reports. Geneva : UNHCR. URL: <https://www.unhcr.org/ukraine-emergency.html> (дата звернення: 11.06.2026).
30. United Nations. International Migration Report 2021. New York : United Nations, 2021. URL: <https://www.un.org/development/desa/pd> (дата звернення: 11.06.2026).